

Səbuhi Qəhrəmanov
Azərbaycan Dillər Universiteti

10.30546/2518-752X.2.507.078

XƏLİL RZA ULUTÜRK POEZİYASINDA AZƏRBAYCANÇILIQ

Açar sözlər: Azərbaycançılıq dəyərləri, Vətən ideali, Ana dili uğrunda mübarizə, Cənub mövzusu, bütöv Azərbaycan

Keywords: the values of azerbaijanism, the ideal of the Motherland, the struggle for the native language, the theme of the South, the whole Azerbaijan

Ключевые слова: ценности азербайджанизма, идеал Родины, борьба за родной язык, тема Южного Азербайджана, единый Азербайджан

Giriş

Xəlil Rza Ulutürk Azərbaycanın müstəqilliyi yolunda çarpışan, siyasi müstəqilliyin qazanılmasında həm poeziyası, zəngin yaradıcılığı, həm də bilavasitə ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə mübarizə aparan şairlərdən biri olmuşdur. 1960-1970-ci illərin mübariz vətəncilik və azərbaycançılıq ideyaları ilə aşlanmış şeirləri Xəlil Rzanı 1980-ci illərdə açıq istiqlal uğrunda savaşa gətirib çıxarmış, milli müstəqillik hərəkətinin ən fəal nümayəndələrindən biri kimi tanıtılmışdır. Sovet dönməində Xəlil Rza imzası ilə yazıb-yaradan şair “Ulutürk” təxəllüsünü də məhz bu zaman qəbul etmiş, məramını aşkar şəkildə manifestasiya etmişdir. Azərbaycançılıq amalı və ideyaları uğrunda mübarizə Xəlil Rzanın həyat və yaradıcılığında dərin izlər buraxmış, şeirlərində parlaq şəkildə öz əksini tapmışdır.

Dil, Vətən ideyası və Azərbaycanın bütövlüyü anlayışlarının bədii ifadəsi

Xəlil Rza Ulutürkün həyatı və bütünlükdə yaradıcılıq yolu azərbaycançılıq amalı uğrunda savaşlarda keçmiş, şair idealını şeirlərində ən müxtəlif şəkildə – ictimai-siyasi motivlərlə, azadlıq ideyalarında, vətəncilik məsləyi və vətəndaşlıq mövqeyində, Azərbaycanın bütövlüyü və bilavasitə tərənnümü aspektlərində ifadə etmişdir.

Xəlil Rza Ulutürk XX əsr müstəmləkəçiliyinin mədəni ekspansiya siyasətini poetik şəkildə ifşa etmək məqsədilə yazdığı “Qəsbkarlar”, “Afrika”, “Prezident kabinəsi”, “Qrenada, Qrenada” və s. beynəlxalq mövzuda şeirlərində xalqların istiqlal marşını alqışlayır, vyetnamlılar, koreyalılar və almanların ədalətsiz olaraq parçalanmasından söz açarkən şairin Azərbaycan dərdi də qövr edirdi:

“Bu dərdlər dünyasında

öz qübarım var mənim:

Azərbaycan dilində

Hələ təzə dil açan Şəhriyarım var mənim” (“Qəsbkarlar”, 5, s. 336).

Mədəni müstəmləkəçiliyə qarşı çıxış edərkən Xəlil Rza dil amilinə önəm verir, yerli xalqın ana dilinin hakim millətin dili tərəfindən assimilyasiyasına etira-

zını ifadə edir, eyni qorxunu sovetlər ölkəsində ruslaşdırma siyasətində də görürdü. Xəlil Rza Ulutürkün ana dilinin saflığı uğrunda mübarizəsi, zamanında böyük rezonans doğurmuş, hətta o, təqib olunmuşdur.

“Riyakar” (1980) şeirində şair Azərbaycan dilinin gözəlliyi haqqında məqalələr yazıb övladını rus dilində oxudan bir ziyalının ikiüzlü obrazını yaradır, sərt tənqid edirdi: “Ancaq bir səs deyir ki, uyma onun felinə,/ Yağlı, nadan dilinə./ Öz balası həsrətdir Azərbaycan dilinə” [4, s. 123].

1969-cu il 3 yanvar tarixində Xəlil Rza müəllim kimi çalışdığı Azərbaycan Pedaqoji İnstitutundan azad edilir. Bəhanə olaraq məşğələlərə müntəzəm gəlmədiyini göstərilərsə də, şair özü sonralar bunu tələbələrinə azərbaycançılıq ideyalarını aşılamağı ilə izah etmişdir: “Tələbələrimə çox bağlı idim, onların hər birinin şəxsinə Azərbaycanı düşdüyümüz fəlakətlərdən xilas edə biləcək qəhrəman görmək istəyirdim. Başlıca məqsədim onlara milli şüur enerjisi aşılamaqdı. DTK-nı maraqlandıran həm də mənim bəzən tələbələri Yazarlar Birliyinə, Natəvan klubuna, disputlara, yazıçılar ilə görüşə, filarmoniyaya, teatra aparmağım idi” [1, s.176]. Daha əsaslı səbəb şairin yazdığı əsərlər, xüsusən “Ana dili”, “Dəlidağ” kimi şeirlərinin rəsmi hakimiyyət dairələrində narazılıq doğurması, Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin plenumunda, Yazıçılar İttifaqının rəyasət yığıncağında tənqid edilməsi idi.

Bütün təzyiqlərə sinə gərərək, “Ana dili” şeirini Xəlil Rza dəfələrlə işləmiş, zənginləşdirmiş, 1961-1979-cu il tarixi ilə “Laylam mənim, nərəm mənim” adıyla yenidən dərc etdirmişdir. Rejimə heç də güzəşt etməyən şair şeirin yad mühitə qarşı üsyankar, çağırış pafosunu qoruyub-saxlamışdır.

“Dəlidağ” şeirinin tənqidlərdən müdafiəsində də Xəlil Rza ideoloji silahdan istifadə edir, imperialist hücumlara qarşı “Dəlidağ kimi vüqarla dayanacağımızı”, “öz yurdumuzun ləyaqətini, şərəfini Babək, Koroğlu, Nəsimi kimi, M.Hüseynzadə kimi qoruyacağımız”ı bəyan edirdi [1, s. 181]. Əslində, şeirin simvolik qatını sovet senzurası aydın başa düşür, vüqarla, “Çovğuna, tufana gərib döşünü hələ dayanmış” Dəlidağın timsalında şairin nəinki Azərbaycanın bir parçasını, bütünlükdə Azərbaycanı nəzərdə tutduğunu bilirdi. Bu simvolik mənanı hələ Azərbaycan xalqının tarixi qəhrəmanlıq keçmişinə yozmaq olardı, lakin şeirin sonuncu bəndinin açıq manifestasiyası rejimi narahat edir, bütövlükdə X.Rza şeirinin üsyankar səciyyəsi tənqiddə hədəf olurdu.

Sənə bənzəyəydim həyatda mən də,

Döyüşdə tufanı yora biləydim.

Üstümə göylərdən od töküləndə,

Altında sənin tək dura biləydim [6, s. 66].

X.R.Ulutürkün Vətən ideali – azərbaycançılıqdır; O, Azərbaycanı tərənnüm edən, təbiətini, tarixi-mədəni keçmişini, milli-mənəvi dəyərlərini vəsf edən, aktuallaşdıran, Vətənin bugününü təhlil edən, sabahına işıq saçan onlarla şeir qələmə almışdır. “Mən nəyəm ki, ey Vətən?!” (1964), “Dağlara qalxıram” (1965), “Çaylarımız” (1967), “Qayalar şahid olsun”, “Vətən” (1970), “Nəsimi” (1973), “Od” (1973), “Yanardağ”, “Sultan Heydər yaylağında” (1974), “Kişilər” (1975), “Mərdlik məktəbi” (1975), “Babalar” (1976), “Yaxşı ki, bu yurdun balasıyam mən” (1978), “Respublikam” (1978), “Yurdum-yuvam” (1979), “Mən – Azərbaycanam” (1979), “Ayla günəş arasında” (1979), “Sual-cavab” (1980) kimi şeirlərin-

də poeziyasının predmeti bilavasitə Azərbaycandır, Azərbaycan düşüncəsidir. Şairin düşüncəsində Azərbaycan – odlar yurdu, insanları – od daşıyıcısıdır; az qala bütün şeirlərindən “od” məcazi leytmotiv kimi keçir. 1973-cü ildə “Xəlil Rza Od” imzası ilə yazdığı “Kimliyim” məqaləsində özü də bu məqamı vurğulayır: “Bəzi şeirlərimi “Od” və “Odsevər” ayaması ilə çap etdirmişəm. Sonralar məndən asılı olmayan səbəblərə görə bu, yasaq edilib. Məncə, doğma adları, soyadları, ayamaları diriltmək də borcumuzdur. Od Rza oğlu Xəlilbəyli, yaxud sadəcə olaraq: Xəlil Rza Od – ədəbiyyat tarixinə adım bu biçimdə düşsə yaxşı olar” [2, s. 18].

“Anan süd yerinə döşündən/ sanki/ sənə od içirdi, od əmizdirdi./ Yox! Sən yetimliklə böyümüsən ki.../ Sənə Odlar yurdu bu odu verdi...” (“Tamam doğma-günəş”, 4, s. 67) – Mikayıl Müşfiqə tərif verdiyi bu məcazları digər şeirində “Buz içində od” adı ilə başqa bir repressiya qurbanı Hüseyn Cavidə də şamil edir: “Üzümlü tutmuşam bütün cahana,/ Qış çıxıb,/ Cavidin baharı gəlsin!/ Onun ana yurdu Azərbaycana/ Sənəti gəlibdir, məzarı gəlsin...” [6, s. 64] Şairin 1962-ci ildə uzaqgörənliklə qələmə aldığı bu diləklər iyirmi il sonra Ulu öndər Heydər Əliyevin cəsarətli təşəbbüsü və hünəri ilə həqiqətən də gerçəkləşdi, Hüseyn Cavidin nəşi soyuq Sibir torpağından gətirilib doğma Naxçıvan torpağında dəfn olundu.

X.R.Ulutürkün şeirlərində mərd babalarımız “od saçan” (“Yurdu-m-yuvam”), “hamıya nur verən” (“Mən – Azərbaycanam”), “üstündə həmişə ayla gün” (“Yaxşı ki, bu yurdu balasıyam mən”), “al şəfəqli” (“Sizdən əziz kimim var?”), “Yansın ildırımlar/ Od tutub yansın...” deyib hökm edən (“Dağlara qalxıram”), “Yanardağın odu, ocağ/ Köçüb gözlərinə, bəbəklərinə” (“Yanardağ”), “Od-ocaq qalayan növrəstə bir qız” (“Sultan Heydər yaylağında”), “Yanar təndir kimi, qızı-şar sinəm/ Şimşəklər oynasın bəbəklərimdə” (“Babalar”), “İldırım qeyzini sel-sel axıdan”, “zölmətdə parlayan şimşək” (“Çaylarımız”) – deyib and verən, “Bizim şeirimizin od qılıncını/ Xətai sıyırmış, Sabir daşımış!” (“Poeziya, poeziya”) od övladlarıdır.

Bu epitetlər “od yuvası”nda yaşayan lirik qəhrəmanın genlə, qanla, torpaqla, ənənə və öyüdlə keçib-formalaşmış mərd, düzlük sevən, mətin xarakterini səciyləndirir:

“Alov paytaxtına toxunma, sakın!

Odlar diyarında doğulmuşam mən.

Səməndər quşuyam ana torpağın,

Yapalaq qənimi qızılquşam mən!” (“Düzlük”, 6, s. 86)

Xəlil Rzanın şeirlərində Odlar yurdu Azərbaycan metaforik rəngarəngliklə tərənnüm olunduğu kimi, metanomik planda, rəmzlərlə də mənalanır. Şair Azərbaycan torpağının azad, döyüşkən, mübariz insanlar yurdu olduğunu vurğulamaq üçün bir çox hallarda Çənlibel simvolikasından bəhrələnir. Xəzərin sahilində, Türkanə qurduğu azad, bərkətli, türk yurdu bağını “Çənlibel” adlandırır və kitabdən-kitaba zənginləşdirdiyi “Türkanım”, “Türkan – ilham qaynağım” silsiləsində Azərbaycanın, Azərbaycan insanının mənəvi gözəlliklərini təsvir və təqdim edir (“Çənlibelə dəvət”, “Məni gecələr də çağırır Xəzər”, “Xəzərdən bir görünüş”, “Bostançı”, “Tənəklər”, “Təmizlik uğrunda”, “Günəşi içənlərin türküsü” və s.).

Xəlil Rzanın şair “mən”i üçün “Göy göldə sübh açılır” (1961) da, “Masallı xatirələri” (1961) də, “Çıraqqala” (1977) da, “Yazbulaq, Ağsu, Göy göl” (1978)

də, “Astara yolları” (1979) da, Xəzər, Kəpəz, Qoşqar da (“Bahar kimi”, 1962) bütünlükdə Azərbaycan deməkdir:

“Qoy ilk bahar məni qucsun, mən də bu Yer kürəsini,
Mən oxuyum ürəyimin Azərbaycan nəğməsini” [3, s. 106].

Şair “Bayatı-Şiraz” (1964-1973), “Qanadlılar”, “Gələcəksən baharda” (1970), “Türkan nərgizləri” (1980) poemalarında qarış-qarış gəzib poetik xəritəsini cızdığı Azərbaycanı “Əfsanəvi bir ölkə” (1977) adlandırır, “Təbrizli şairin düşüncələri” (1970), “Həsərət” (1971) poemalarında Vətənin bütövlüyünü uzaq xəyallar deyil, gerçək arzular kimi qələmə alır.

1950-ci illər Azərbaycan şeirinin formalaşdırdığı milli-mənəvi xarakter bir çox mövzularda özünü qabarıq göstərirdi. Xəlil Rza şeirində bu lirik qəhrəman özündə Atlant gücü hiss edir. Bu illərdə xüsusən aktuallaşmış Cənubi Azərbaycan mövzusuna Xəlil Rza da özünəxas tərzdə, cəsarətlə toxunur. “Ulduzlar arasından gecələr qatar keçər, / Aləmi bir-birinə qəfildən qatar, keçər...” [6, s. 43] misraları ilə başlayan “Qatar gedər Araz boyu” şeiri (1959) sanki şairin şeirin altında göstərdiyi kimi, “Astara-Bakı-Naxçıvan qatarı” ilə səyahətini təsvir edən yol təəssüratını, müşahidələrini, duyğularını epik tərzdə, beytlərlə ehtiva edir. Həmin təsvir və duyğulardan doğan düşüncələr isə əsl azərbaycançılıq qayəsi daşıyır. Qışın soyuğunda yol gedən qatarın dinc, mehriban, bir-birinə qısılmış sərnəşinlərinin sakitliyini qəfil lirik qəhrəmanın Arazı görən nəzərləri pozur; o tayı görmək üçün “hovxurub pəncərənin buzunu əritməyə” qadir olan şairin “Azərbaycanı görər kim gözümlü arasa...” deyə gözlərində bütöv Vətən canlanır. Bu yerdə şairin üsyankar ruhu oyanır, qəhrəmanın narahat düşüncələrinə rəvac verir:

“Mən Arazı az qala gözlərimlə içərəm,
Dirəklərin üstündən alov kimi keçərəm...” [6, s. 45]

Sanki qəfəsə salınmış Arazın “pələng”ə dönüb coşması, “təkərlərin dibindən, məftillərin altından, relslərin qırağından ləngər vurub” “nifrətini, qeyzini daşdan-daşa çırpması” qəhrəmanın da hiss-həyəcanını kükrədir, düşündükləri getdikcə alovlu monoloqa dönür, real yaşantıları ömür qatarı ilə identikləşir: “Qatar deyil, o mənəm, bağrından od saçılan./ Qatar kimi qıvrılan, qatar kimi açılan...” [6, s. 46] “Qoşa rels”i “yaralı qollar”a bənzədərək, o taya uzandığını, Mərəndi, Marağanı, Təbrizi, Ərdəbili oyatmağa çalışdığını bədii eyhamlarla bildirir. Şeir bütövlükdə Azərbaycanın parçalanması, bir xalqın ikiyə bölünməsi gerçəklərinə kəskin etirazla tamamlanır:

“Sarılımışam Arazı, gözlərimdə od çaxır,
Mənim damarlarımdan qan axmır, Araz axır” [6, s. 47].

Cənub məsələsi, Azərbaycanın bütövlüyü ideyası milli varlıqla nəfəs alan Xəlil Rzanın həyatında başlıca qayələrdən birinə çevrilir, bütün yaradıcılığından leytmotiv kimi keçir. Həm bilavasitə bu mövzuda yazdığı “Apardı sellər Saranı”, “Təbrizli şairin düşüncələri” (1970), “Həsərət” (1971), “Gedər” (1976), “Xudafərin körpüsü” (1980), “Mində bir” (1980), “Şeirim”, “Səsin gəlsin, Təbrizim” (1980), “Gözün aydın, Azərbaycan” və s. şeir və poemalarında, həm də bir çox ictimai-siyasi mövzulu şeirlərində, lirik düşüncələrində, ayrı-ayrı poetik məcaz, təsvir, obrazlarında vahid Azərbaycan xəyalı şairi bir an belə tərk etmir.

Bütöv Azərbaycan sevgisi ilə Xəlil Rza oğluna Təbriz adını qoymuş, şeirlər həsr etmişdir (“Təbrizim mənim” (1965-1979); “Ata iftixarı” (1981); “Mənə

bənzə” (1981). “Övladına vətəninin adını verib” deyə ona “daş atanlar”a cavab olaraq “Təbrizim mənim” şeirində X.Rza: “Təbrizə gedən yollar sərhəddən keçmir ancaq, / gözdən, könüldən keçir,” – deyir, oğluna öyüd-nəsihətlə: “Qışqır bəşəriyyətdə:/ Mən odlar ölkəsinin od ürəyi Təbrizəm!” – vətənsəvrlik dərsi verir, “Elə bir zirvəyə qalxıb ucal ki,/ etmək istəsən də enəmməyəsən” – diləyir, gözlənilməz məcazla: “Səni qucmaq ilə bitişdirim qoy / Yurdumun yaralı xəritəsini!” – deyə şeiri bitirən şair (6, s. 169-172); “Mənə bənzə” şeirində daha bir bədii qarşılaşdırma ilə: “Sən Bakıya bənzəyirsən, Mən Təbrizə,/ Mənə bənzə! Ömrüm-günüm, Mənə bənzə!” (7, s. 119) – intim duyğularında da ideyasına sədaqətini ifadə edir. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Təbriz Xəlilbəyli Qarabağ uğrunda döyüşlərdə şəhid olaraq, atasının tərənnüm etdiyi heç zaman enməz ucalıqlara qovuşmuş, Xəlil Rza qəhrəman oğluna ağı-şeyrlər (1992) yazmışdır (“Bacım Arifənin oxşamaları”, “Azərbaycanın milli qəhrəmanı”, “Ağ”).

“Sən Vətən uğrunda keçdin canından

Mən sənin uğrunda ölmək istəyəm...” (“Təbrizimin qan bahası”, 7, s. 82)

Azərbaycançılıq, türkçülük, Şərqlilik ideyaları Xəlil Rza şeirində daim vəhdətdə olmuş, lirik qəhrəmanın bütövlüyünü təmin etmişdir. “Mən Şərqəm” (1968), “Özbək türkləri” (1974), “Övladıma sözüm” (1979), “Özbəkistan” (1980), “Mərdləş, ürəyim”, “Göylərdən gələn kişi” (1980) və s. sovet dönmində ictimai qıcıq doğuran bu aspektlər şairin yaradıcılığında 1980-ci illər üçün açıq platformaya çevrilir. “Türk sözündən qorxan gəda” (1986), “Özbək dili” (1986), “Gözün aydın, Şeyxzadə” (1987), “Azərbaycan-Türk salamı” (1988) türk xalqlarının birliyini, Turan idealını birbaşa tərənnüm və vəsf edən, türk özünüdərkinə çağıran şeirlərdir.

Nəticə

Xəlil Rza Ulutürkün yaradıcılığı milli özünüdərkini poeziyada bədii ifadəsidir. Sovet dövründə yazıb-yaratmasına baxmayaraq, o, rejimin ideoloji çərçivələrini aşaraq milli azadlıq hərəkatının bədii tribunası funksiyasını yerinə yetirmişdir. Şairin poetik dünyası azərbaycançılıq ideyasının sarsılmaz dayacağı kimi formalaşaraq gələcək nəsillərə milli kimlik, dil və mübarizə ruhunu aşılaman zəngin mədəni irs buraxmışdır. Xəlil Rza Ulutürk poeziyasında yaratdığı, uğrunda çarpışdığı, tərənnüm etdiyi “Azərbaycan kainatı” istiqlalını qazanmaqla, böyük şairin arzularının, əqidə və amallarının əbəs deyil, gerçək olduğunu göstərdi.

Vətən qarşısında əvəzsiz xidmətlərinə görə Xəlil Rza Ulutürk ölümündən sonra müstəqil Azərbaycan Respublikasının yüksək mükafatına – “İstiqlal” ordeninə layiq görülmüşdür.

Ədəbiyyat:

1. Əsgərli, Ə., Xəlil Rza Ulutürkün poetikası. – Bakı: Aspoliqraf, – 2012. 496 s.
2. Müasirləri Xəlil Rza Ulutürk haqqında / tərt. ed. F.Ulutürk. – Bakı: Çinar-Çap, – 2004. – 625 s.
3. Rza, X. Taparam səni. Şeyrlər və poemalar. – Bakı: Yazıçı, – 1980, – 267 s.
4. Ulutürk, R.X., Mən onsuz da əbədiyəm. Şeyrlər və poemalar. – Bakı: Gənclik, – 2003. – 1056 s.
5. Ulutürk, R.X., Məndən başlanır vətən. – Bakı: Apostroff, – 2014, – 448 s.

6. Ulutürk, R.X., Seçilmiş əsərləri: [2 cildə] / X.R.Ulutürk. – Bakı: Şərq-Qərb, – c. 1. – 2005. – 296 s.
7. Ulutürk, R.X., Seçilmiş əsərləri: [2 cildə] / X.R.Ulutürk. – Bakı: Şərq-Qərb, – c. 2. – 2005. – 248 s.

Səbuhi Gəhrəmanov

Summary

AZERBAIJANISM IN KHALIL RZA ULUTURK'S POETRY

Khalil Rza Uluturk was one of the poets who fought for the independence of Azerbaijan both with his poetry, rich creativity and direct socio-political activity. Poetry of the 1960s and 1970s, imbued with the ideas of militant patriotism and azerbaijanism led Khalil Rza to the open wars for independence in the 1980s, promoting him as one of the most active representatives of the national independence movement. In the article the development of Khalil Rza Uluturk's native language, his irreconcilable position against the policy of russification, his consistent struggle for the integrity of Azerbaijan, which has split into two parts on the basis of poetic creativity and directly against the background of his socio-political activities are studied. The struggle for the goals and ideas of azerbaijanism left deep traces in the life and work of Khalil Reza Uluturk, in his poems it was reflected vividly. People's poet, who was constantly persecuted in Soviet times, at the end of the regime, during the events of January 20, 1990, was arrested for opposing the despicable policy of the empire and held as a political prisoner in the famous "Lefortovo Prison" in Moscow.

For his invaluable services to the motherland, Khalil Rza Uluturk was awarded the highest award of the Independent Republic of Azerbaijan – Istiglal Order.

Сабuhi Гахраманов

Резюме

АЗЕРБАЙДЖАНСТВО В ПОЭЗИИ ХАЛИЛА РЗЫ УЛУТЮРК

Одним из поэтов, боровшихся за независимость Азербайджана как своей общественно-политической деятельностью, так и богатейшим творчеством, поэзией – был Халил Рза Улутюрк. Проникнутые в 1960-1970-е годы идеями патриотизма и азербайджанизма стихи Халила Рзы в конечном итоге в 1980-е привели его к открытому противостоянию во имя свободы, утвердив за ним образ одного из самых передовых представителей движения за национальную независимость. В статье на основе общественно-политической деятельности и поэтического творчества Халила Рзы исследуются такие аспекты как развитие поэтом родного языка, его принцип непримиримости с политикой русификации, последовательная борьба за воссоединение целостности разделенного Азербайджана. Борьба за идеи и цель азербайджанства оставила в жизни и творчестве Халила Рзы Улутюрк неизгладимый след, ярко отразившись в его стихах. Подверженный непрестанным преследованиям в советский период, Народный поэт после событий 20 января 1990 года выступил против двуличной политики империи, за что был арестован и помещен в Лефортовскую тюрьму в Москве в качестве политического заключенного.

За неоценимые заслуги перед Отечеством Халил Рза Улутюрк был удостоен высокой награды независимой Азербайджанской Республики – ордена «Истиггал».

Rəyçi: akad. M.İmavov